

80 éve született Pernye András

2008 november 01 Írta: P. Stébel Ildikó

Hollós Máté emlékezik Már öt éve emlegetem úgy, mint ő Szabolcsi Bencét, Kókai Rezsőt: "nagyemlékű mesterem". Már öt éve biztos, hogy nem kerülhetek bizalmas kapcsolatba Pernye Andrással, hogy nem leszek több mint tanítványa. De az is biztos, hogy kapcsolatunk örökre bizalmas: hűségre köteleznek azok a titkok, amelyekbe ő avatott be, s amelyeket rá hivatkozva adok tovább tanítványaimnak, bánva, hogy ők már sohasem ülhetnek le úgy a Zeneakadémia XVIII - s termének padsoraiban, hogy Pernye mondaná nekik, szerzetesi csuhára emlékeztető fehérgalléros fekete ruhájában előre dőlve: "Hát, hölgyeim és uraim..."

Öt éve, 1980. április 4-én megvált az élettől Pernye András. Átlépett a szakadékon, amelynek szélére oly sokszor elért, átlépett a nemlét küszöbén. A nemlét a költői lelkű Pernye András számára nem alternatívája a létnek, hanem mintegy létforma volt. Ott, a nemlét küszöbén élte egész életét - ezért is címezem így emlékének ajánlott darabomat. Pernye András, Hollós Máté, Török Sándor, Tóth Eszter (1979) "A halál gondolata régóta nagyon közel van hozzám, olyannyira, hogy már szinte megbarátkoztam vele." Mozart apjához írt levelében olvashatjuk ezt a Pernyéhez, kulcsot adó, mondatot. Emlékszem, hogyan hallgatta Mozart h-moll adagio-ját, ezt a klasszikusan szigorú szonátaformába öntött, romantikusan vallomásos, disszonanciák közt őrlődő, a fájdalom sok- évszázados jelképét, a kromatikus fél-hanglépést hangsúlyozó zongoradarabot, amelynek utolsó két és fél ütemében a gyötrődő arc ráncai kisimulnak, H-dúrban nyugszik meg, nyugszik bele sorsába a halál felszabadító érzésével Mozart. "Szemérmesen elvonul meghalni" - mondta erre Pernye.

Ahogy ott Mozart, úgy lépte át a sokat szenvedett, testi-lelki kínokat hősiesen túrt Pernye András a nemlét küszöbét. Hogy várta-e őt "H-dúr megnyugvást", hogy a disszonanciák feloldódtak- vagy megszűntek-e, hit kérdése. Pernye nem könnyen adta meg magát. Szintén Mozarttal, az ő kürtversenyeivel kapcsolatban hívta fel a figyelmünket arra, hogy a korabeli kürt, amelyen a maihoz viszonyítva alig néhány hang volt játszható, nem zárta kalitkába Mozartot, hanem éppen ellenkezőleg: felszabadította fantáziáját. A kötöttség inspirál. Így inspirálta Pernyét, így röptette szellemét évtizedeken át röghöz kötő bénaság. És mennyi minden felé...! A nemlét küszöbén élte meg misztikus kapcsolatát a zenével is. Babitsot idézte, aki szerint egy író nagyságát úgy állapíthatjuk meg, hogy ha kivesszük őt az irodalomtörténet egészéből, s ,az zavartalanul tovább megy, nem volt nagy író, ha egy kis zavar támad, közepes íróvolt, ha elképzelhetetlen, hogy tovább megy nélküle, akkor nagy író.

Pernye úgy érezte, hogy ha kivesszük életéből a zenét, semmi nem marad. Tizenhat éves, amikor meghallgatja Liszt Les Preludes-jét, Bach d-moll partitá-jából a Chaconne-t, majd Liszt Esz-dúr zongoraverseny-ét. Úgy belebetegszik, hogy orvost kell hívni, s az eltanácsolja a zene élményétől. Azt hihetnők, csapongó fantáziájú, tán ködösen ihletett zeneszerző válik egy ilyen ifjúból, vagy romantikusan felfokozott előadóművész, ha nem tudnók, hogy a zenetudomány legmélyebb konkrétumaiba vetette magát, hogy szavakkal - s még hozzá milyen pontosan - beszéljen az elmondhatatlanról. Olyan világos szavakkal, amiket nem zenész, zenét sosem tanult ember is mindig érthet. Sőt mint olvasmányt is élvezhet. Bach korunkbeli népszerűségét téves nézetekkel vitázó tanulmányban vizsgálja iskoláját adva az ellenérvek fölnyenes, de nem

fölényeskedő, kritikus, de nem pökhendi lesöprésének. Nem kevésbé tömegesen kedveltműfajról, a klasszikus olasz operáról. A bel-canto korszak tündöklése és hanyatlásáról ír "Miért hallgatott el Rossini?" alcímű tanulmányában. Minden dráma- és operakedvelő "kötelező olvasmányának" kellene lennie A drámai idő címűnek, mely egyazon kötetben található a fentiekkel és Pernye legeredetibb téziskomplexusával, A zenei ismétlés elméleté-vel, amely a zenélés gyökereit, a hangkeltés célját, a hangok rendeződését taglalja az őskori funkcionális kezdetektől az absztrahálódás lépcsőfokain végig. Szórakoztató esszék ezek, akárcsak az 1964-es Varsói Ősz fesztiválról írott vagy a beat szociológiai feltérképezéséről szóló társuk. De míg az előbbieken a tudós fő tevékenysége zajlik, az utóbbiak úgy hatnak, mint mikor óra után odamentünk hozzá, megkérdezve erről-arról a - nem mindig témájába vágó - kérdésről "a Tanár úr véleményét". Ilyenkor derült ki, milyen hihetetlenül tág a Madách téri dolgozószoba horizontja.

Ez lehetett az oka a "Ki mit tud?-os Pernye" közismertségének is. Akik emlékeznek egy-egy zsűribeli megszólalására, irigyelhetnek minket, növendékeit. Ugyanúgy, olyan közvetlenséggel és olyan szabadsággal beszélt az órán. És ugyanabban a stílusban ír. Ahogyan Bachnál mutatta, hogy a különböző súlyú és rendeltetésű zenék, az Istennek szóló koráltfantáziák és egyszerű táncok azonos zenei anyagokból vannak, úgy egynemű az ő tudományos és publicisztikai műve is. "Kedvenc céltáblája az a nagyképű-sznob okoskodás, mely egy-egy bonyolultabb zenei kérdést azzal vél elintézni, hogy 'áh, azt nem lehet csak úgy elmondani...'. Pernye szemében az a 'csak úgy' a korszerű teória kihagyott lehetősége, az a módszer, ami igenis megvalósítható. 'Csak úgy' - lezseren, elegánsan, szellemesen alapkérdéseket, paradigmákat tenni világossá. (Persze e 'csak úgy' lezserisége mögött milyen irtózatosa munka, tudásanyag, csiszolás rejlik, azt a 'Pernye-jelenség' zsonglőrtéchnikája tette láthatatlanná.)" (Almási Miklós) De ez az, amit - fájdalom - kevesen látszanak tudni. Pedig Bachról van szó - a legnépszerűbb zeneszerzőről - , az operáról - a legnépszerűbb műfajról - , a zene eredetéről, előadó-művészetről és zenei köznyelvről, arról, hogy "a szépség hogyan vált nehezzé" a századok során, vagyis a zenetörténetnek az egyetemes szellemi történet szemszögéből való vizsgálatáról, ami nélkül nem tudhatjuk, mi a különbség Bach, Mozart és Bartók zsenialitásának megnyilvánulása között, ami nélkül felületesen, nem helytálló kapcsolatokat vélhetünk szerzők, művek, közösség és közönség dolgaiban, míg észrevétlenül mehetünk el valódi tények és összefüggések mellett. S ha már belecsöppent, mindjárt elemző tanulmányt írt a "Ki mit tud?"-ról is. Milyen komolyan vette! Ezt a látszólag hakni-munkát! Nemcsak - ami magától értetődő - a helyszínen, a versenyzőkkel és nézőkkel szemben, hanem felülnézetben, társadalmi és lélektani megközelítésben is.

Nem olvasom fel a tartalomjegyzéket, még rengeteg minden érdekelte, amiről naponta beszélünk, s amiben - akár vitatkozva is - oly kevesen hivatkoznak rá. Alighanem a dzsesszrajongók széles táborából is kevesen olvasták az ő úttörő írását, s nem tudják, hogy a Fészek-klubban 1962-ben Körössy János zongorázása őt avatta a műfaj egyik első magyarországi szószólójává. Miért "harapott" Pernye a Dzsesszre? "A zene nem szereti, ha megrögzítik - mondta tv-portréműsorában. A dallam szinte csak jelzés. A dzsesszben azt találtam meg, hogy az a téma, amire az improvizáció készül, csak 'űrűgy', a téma szeretne mássá lenni, magában hordja azt a lehetőséget, hogy most ilyen legyen, most olyan legyen, juj, most ilyen legyen, aj de jó, hogy most ilyen..." A dinamizmust szerette tehát. Az élő zenét, nemcsak a gépzene ellenében, hanem mindenféle megkövültség ellenében. Itt a garanciája

annak, hogy ez a tudós soha nem kényszerítette prekonceptiók igazolására a zenéről szerzett tudomásait. Muzsikus tudós volt. Intuitív tudós. És intuitív ember. Ez az intuíció készítette fel az évtizedek során, hogy "megbarátkozzék a halállal". De ő már nem Bach-korabeli ember, ő már nem tudja oly idillikusan megközelíteni a nemlét küszöbét, mint az Actus tragicus kantáta szoprán szólistája, nem tudja oly felhőtlenül hívni az elmúlást ("Ja, komm, Herr Jesu, komm"). Ő már pesszimista, és utolsó évei pesszimizmusában - lassanként elszakítva a magával való kötelékeit - a XVI. századi zenébe menekült, amelyben zeneszerző, előadó és közönség még harmóniában élt egymással, amikor a zenélés még alapjaiban közösségi volt, nem pedig közösségi. De ezt sem csak elemezte, hanem lant-tabulatúrákat írt át mai kottába - a muzsikus tudós.

Nem volt rossz pesszimizmusát átélni sem, már ha csak dacot keltett is. Mindent komolyan vett, csak az órára járást nem. A 70-80 tagú évfolyamból 20-30-an maradtunk törzshallgatósága. a többiek - szerinte - nem hiányoztak. Aki nem akarta, nem nyert beavatást a céh nagy titkaiba. Hozzájuk és mindazokhoz, akik elmennek Pernye életműve mellett, csupán egy zen-buddhista példabeszéddel fordulhatok: - Üres kézzel jöttem - mondta egy szerzetes. - Tedd le - mondta Jao Jüan. - De hát mit tegyek le, ha üres kézzel jöttem? - Akkor cipelheted.

közreadta: Stébel Ildikó

„A NEMLÉT KÜSZÖBÉN” Megjelent Mozgó Világ-ban, 1985-ben.